

Մ ԲՈՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՆԱՀԻՏ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

«ԱՌԱՒՈՏ ԼՈՒՍՈՅ» ՀՈԳԵՎՈՐ ԵՐԳԸ ՀԱՅ ԱՎԱՆԴԱԿԱՆ ՀՈԳԵՎՈՐ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹՅԱՆ ՏԻՊԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱՆԿՑՈՒՆՈՎ

Տիպաբանությունը, ինչպես հայտնի է, հետազոտական այն միջոցն է, որն ուղղված է երևույթների համեմատությամբ, դասակարգմանն ու ընդհանրացմանը և դրանով իսկ մեծապես նպաստում է դիտարկվող առարկայի առավել խորքային, «արխետիպային», կայուն և կենսունակ հատկանիշների բացահայտմանը, որը մշտապես եղել է գիտության կարևորագույն, առաջնային խնդիրներից մեկը:

Տիպաբանությունն առանձնակի ճշանակություն ունի հայ ավանդական հոգևոր երաժշտությունն ուսումնասիրելիս¹, որը տիպաբանությամբ կարող է հարստացվել նոր տիպաբանությամբ, այս ասպարեզում մեղեդիական տարրերի, այսինքն՝ բանաստեղծական մեկ տեքստի մեղեդիական տարրեր մարմնավորումների, մեկնությունների առկայությամբ:

Այս իմաստով փորձել ենք դիտարկել և տիպաբանել «Առաօտ լուսոյ» երգը, որը, ի թիվս այլ մանրամասների, հայտնի է նաև իր բազմաթիվ ու բազմապիսի մեղեդիական տարրերակներով:

Նախ երգի վերաբերյալ՝ ընդհանուր առմամբ: «Առաօտ լուսոյ»-ն, ինչպես հայտնի է, 12-րդ դարի կիլիկյան կաթողիկոս, «սոխեզերալոյս իմաստասէր»² Ներսես

¹ Հայ ավանդական կամ մոնոդիկ (միաձայն) ասելով, նկատի ունենք հայ հոգևոր ոչ կոմպոզիտորական երաժշտությունը: Հայ հոգևոր կոմպոզիտորական (բազմաձայն) երաժշտությունն ի հայտ է եկել 19-րդ դարի երկրորդ կեսին և հատկապես կապված է Մ. Եկմալյանի և Կոմիտասի ստեղծագործության հետ:

² Սոփերը Հայկականը, ԺԴ, Պատմություն վարդուց Սրբոյն Ներսեսի Կաթողիկոսի հայոց, էջ 8:

Ծնորհալու երգվող քնարական պոեմներից է, այս «հսկա բանաստեղծ, երածիշտ, երգահան»³, ստեղծած «լուսի փառաբանման», «ամուշ ու հանգիստ» տրամադրությամբ (Մ. Արեղյան)⁴ սքանչելի պատկերներից:

«Առաւօտ լուսոյ»-ն մեկ հայ միջնադարյան հոգևոր երածշտության այն կոթողներից է, որը, անցնելով պատմական այլևայլ իրադարձություններով առկեցուն 800 տարիների փորձությունը, այժմ ևս սիրված և տարածված է մեզանում: Ավելին, այբուբենի գլխակապով հորինված, 36 տմից բաղկացած «այբուբենական կարճ տողիւք եւ երկար իմաստիւք չքնաղ» (Ղ. Ալիշան)⁵ այս երգը դասվում է ազգային «խորհրդանշիչ մեղեդիների»⁶ շարքը՝ հավասարապես բնորոշ լինելով թե՛ եկեղեցական ծիսակարգին, թե՛ ժողովրդի կյանքին:

Այսպես, Հայոց եկեղեցում հին ժամանակներում «Առաւօտ լուսոյ»-ն կատարվել է բոլոր կիրակիների, Տերունական տոների և Ավագ ուրբաթի գիշերային ժամերգության ընթացքում: Այժմ այն մշված օրերի և տոների առավոտյան ժամերգության ամբաստանելի մասն է: Ջեռնելված է հին ու նոր ժամագրքերում, որտեղ կոչվում է «Երգ աղօթական ի դէմս Սրբոյ Երրորդութեանն եւ իւրաքանչիւր դիմի Երրորդութեանն առանձնակի», մեկ Զայնագրոյալ ժամագրքերում (խազերով, հայկական մուսագրությամբ):

Կատարվում է եկեղեցու ատյանում, ամբողջությամբ (36 տուն), միաձայն, առանց գործիքային մվագակցության, փոխեփոխ խմբակային ձևով⁷, դաս առ դաս (յուրաքանչյուր դասը՝ երկուական տուն), աշխույժ տեմպով՝ Չափավոր, Միջակ կամ Հորդոր, հազվադեպ՝ մեկ ծանր:

Ժողովրդի կենցաղում «Առաւօտ լուսոյ»-ն ամենատարածված և սիրված հոգևոր երգերից է: Ֆոլկլորագետներն այն գրանցել են ազգագրական ամենատարբեր շրջաններում, հատկապես Օիրակում, Զավախքում:

Ինչպես և եկեղեցում, ժողովրդի մեջ «Առաւօտ լուսոյ»-ն մույնպես առավոտյան երգ-աղոթք է, որը սովորաբար երգում են տղամարդիկ, յուրաքանչյուր օր, ամեն տեղ (տանը, դրսում), միայնակ, դանդաղ՝ ծանր տեմպով, հանդիսավոր, լայնաշունչ, փառաբանական բնույթով և դեմքով կանգնած դեպի արևելք:

Հայտնի է մեկ մեր երգի կենցաղավարման մեկ այլ ոլորտ՝ հարսանյաց ծեսը, որն ավանդաբար, հատկապես Օիրակում, ավարտվում է «Առաւօտ լուսոյ»-ով, ընդ որում շատ անգամ վերջինիս գործիքային տարբերակով (դուրուկ, զուռնա), որի տակ «Օիրակում, հատկապես նրա կենտրոն Գլումրի քաղաքում, հարսանեկան

³ Ն. Թահմիզյան, Ներսես Ծնորհալին երգահան և երածիշտ, Երևան, 1973, էջ 90:

⁴ Մ. Արեղյան, Հայոց հին գրականության պատմություն, գիրք երկրորդ, Երևան, 1946, էջ 99:

⁵ Հ. Ղևոնդ Մ. Ալիշան. Ծնորհալի և պարագայ իւր, Վենետիկ, 1873, էջ 444:

⁶ Լ. Երեմյան, Հ. Պիկիչյան, Հիմն արևին («Սահարին» հայ երածշտական մշակություն), Երևան, 1998, էջ 7:

⁷ Խմբակային փոխեփոխ երգեցողություն կամ անտիֆոնային երգեցողություն, որի ժամանակ հաջորդվում են երգող խմբեր:

Օրինակ.

I տում

1 տող - Առաւօտ / լուսո՛ւն¹²,

2 տող - Արեգա՛կն / արդա՛ր

3 տող - Առ ի՛ւ / լոյս ծագեա՛լ:

Ժողովրդական տարբերակներում Ն. Ծնորհալու բնագիրը մեծ մասամբ պահպանված է, միաժամանակ որոշ տարբերակներում այն ենթարկվում է բառային, հնչյունային մասնակի փոփոխությունների, որոնք ոչ միայն չեն խաթարում ուղղակիորեն չափն ու ուղիքը, այլև, ընդհակառակը, մնում են այդ չափի և ուղիքի մեջ և, հավանաբար, կապված են ժողովրդական երգասացի (ինֆորմանտի) կողմից գրաբարը չիմանալու և դրանով իսկ բնագիրը չհասկանալու հետ¹³, ինչպես օրինակ.

Եկեղեցական տարբերակ	Ժողովրդական տարբերակ
Առաւօտ լուսո՛ւն	Առաւօտ լուսո՛ւն Առաւօտ լուսո՛ւն
Առ ի՛ւ լոյս ծագեա՛լ	Արե՛գ լուսակեա՛ց

2. Երգի ձևը: «Առաւօտ լուսոյ» երգը հորինված է հայ հոգևոր երաժշտությանը խիստ բնորոշ երաժշտական տների ձևով: Ընդ որում երաժշտական տումն «Առաւօտ լուսոյ»-ի մեր տարբերակներում հանդես է գալիս կառուցվածքային երեք տիպով: Դրանցից մեկը՝ «Ա», իր կառուցով մոտենում է երեք մախադասությունից բաղկացած պարբերությանը, որն է՝

$$U_1 = w + p + q,$$

և համապատասխանում է «Առաւօտ լուսոյ»-ի բանաստեղծական ընդամենը մեկ տանը, հետևյալ սկզբունքով.

Բանաստեղծություն	Ա (I տում)	Բ (II տում)
Երաժշտություն	$U_1 (w + p + q)$	$U_1 (w + p + q)$

¹² Այստեղ և հետագա տեքստում մանր շեշտերով նշում ենք վանկային շեշտերը, խոշոր շեշտերով՝ տողի ուղիմական շեշտը:

¹³ Այս կարծիքը գրույցի ընթացքում հայտնեց երաժշտագետ-ֆոլկլորագետ Զ. Թազակչյանը: Տե՛ս նաև՝ նույնպիսի օրինակ 9, 14:

Նոտային օրինակ 1¹⁴

Չափաւոր

Ա

Ա_{1,u}

Ա_{1,Բ}

Ա_{1,q}

Բ

Ա_{1,u}

Ա_{1,Բ}

Ա_{1,q}

Միաժամանակ, տարբերակների գերակշռող մասում երաժշտական տունն իր կառուցվածքով հարում է եռմասնական տարրերով բարդ պարբերությանը: Այն բաղկացած է երկու հատվածից, որոնցից յուրաքանչյուրն իր հերթին՝ երեքական մախադասությունից: Սա երկրորդ տիպի երաժշտական տունն է՝ «Ա₂», որի դիմագիծն է.

I հատված II հատված

$$U_2 = (u + p + q) + (\eta + p + q)$$

Երկրորդ տիպի երաժշտական տունը, ի տարբերություն առաջին տիպի, ընդգրկում է «Առաւօտ լուսոյ»-ի բանաստեղծական երկու տներ.

Բանաստեղծություն Ա	Բ
Երաժշտություն Ա ₂ (u + p + q)	+ (η + p + q)

¹⁴ Այս տարբերակը Ս. Զորավոր եկեղեցում կատարված գրառումներից է: Նոտային օրինակ 1-ում և հետագա մյուս մոտային օրինակներում, մոտային ձախ կողմի թեք գծիկով ձշվում են ցածր ձայնամիջերը, այսինքն՝ եվրոպական համապատասխան հնչյունից 1/4 տոն ցածր գտնվող հնչյունները: Այս և հոդվածի մյուս մոտային օրինակներում մերկայացնում ենք «Առաւօտ լուսոյ»-ի միայն առաջին երկու երաժշտաբանաստեղծական տները:

Նոտային օրինակ 2¹⁵

Չափադր

Ա, ա

Ա

Ա, բ

Ա, գ

Ա, դ

Բ

Ա, բ

Ա, գ

Ա - ու - լու լու - տ - լ

ա - րե - զակն ար - դա - ի

առ իս լոյս ծա - զնա:

Բղ - խումն ի Հօ - թե

բղ - խնա ի հոգ - տ - յս

բամ հեզ ի հա - ճոյս:

3. Տաղաչափություն¹⁶: Դիտարկվող տարբերակների վանկաչափական վերլուծությունը¹⁷ ցույց տվեց, որ մեր 23 տարբերակներից 22-ը միավորվում են տաղաչափական մույն հենքով, որ հնարավորություն է տալիս ենթադրելու «Առաւօտ լուսոյ» երգի տիպային տաղաչափական հենքի մասին: Այն է՝ վեցամանակ չափը. ~ ~ ~ ~ ~, կամ - ♪ ♪ ♪ ♪ ♪¹⁸, որի վերջին ծանր երկամանակը համընկնում է ոտամավորի տողավերջում գտնվող ոլիթիկ շեշտին:

¹⁵ Տարբերակը գրաված է Ա. Զորավոր եկեղեցում:

¹⁶ Տաղն, ինչպես հայտնի է, «ստանաւոր երգ է», «քերթուած մուագելի» (Նոր բաղդիք Հայկազեան լեզուի, հ. 2, Վենետիկ, 1837, էջ 839): Ուստի տաղաչափություն ասելով մկատի ունենք երգի մեղեդիական և բանաստեղծական տեքստերի փոխկապակցությունը, կարճ և երկար վանկերի փոխհարաբերության հիմքով: Տե՛ս Կ. Խուդաբաշյան, Հայ ավանդական երգի տաղաչափական համակարգի հարցերի շուրջ, Հայ ժողովրդական մշակույթ, IX, զեկուցումների հիմնադրույթներ, Երևան, 1997, էջ 23:

¹⁷ Երաժշտության վանկաչափական վերլուծության վերաբերյալ, մասնավորապես, ժողովրդական երգերում, տե՛ս Կոմիտաս, հայ գեղջուկ երաժշտություն, Փարիզ, 1938, էջ 38:

¹⁸ Տաղաչափական այս ձևը չի հիշատակված մեզ հայտնի գրականության մեջ: Երաժշտագետ Կ. Խուդաբաշյանի առաջարկով մենք այն պայմանականորեն մշում ենք որպես «հինգերորդ պետն»:

Նոտային օրինակ 3¹⁹

Նոտային օրինակ 3¹⁹ ցուցաբերում է երեք ձայնային մասերի համակցությունը (սոփրանո, մեզոսոփրանո և օրգան)։ Երգի տեքստը հայերեն է։

4. Մեղեդի (տեսակները)։ Տարբերակների մեղեդիները պարզորոշ կերպով բաժանվում են երեք խմբի։

1) Եկեղեցական՝ այս մեղեդիները հատուկ են «Առաւօտ լուսոյ»-ի դիտարկվող միայն եկեղեցական տարբերակներին։

Նոտային օրինակ 4²⁰

Նոտային օրինակ 4²⁰ ցուցաբերում է երեք ձայնային մասերի համակցությունը (սոփրանո, մեզոսոփրանո և օրգան)։ Երգի տեքստը հայերեն է։

2) Ժողովրդական՝ որոնք հատուկ են «Առաւօտ լուսոյ»-ի դիտարկվող միայն ժողովրդական տարբերակներին։

¹⁹ Տարբերակը՝ «Ակունք» ազգագրական խմբի երգացանկից է (դեկ.՝ Մ. Մուրադյան)։ Գրանդ էնք խմբի մասնակիցներ Վարդուհի Հեղոյանից և Արտակ Վարդանյանից, Երևանում, 1998 թ.։

²⁰ Տարբերակը՝ «Երգը ձայնագրեալք ի Ժամագրոց»-ից, էջ 28։ «Առաւօտ լուսոյ»-ի այս և հետագա տեքստում ձայնագրվալ Ժամագրքից քաղված մյուս տարբերակների փոխադրությունը, հայկական մոտագրությունից եվրոպականի, կատարել է հոգվածի հեղինակը։ Նոտային օրինակ 4-ում քերված տարբերակը, մույնպես եվրոպական մոտամերով, տե՛ս և Ն. Թաֆմիզյանի «Ներես Օմորհային երգահան և երածիշտ» գրքում, էջ 212։ «Առաւօտ լուսոյ»-ի մեր տարբերակներից «զուտ» եկեղեցականները տե՛ս մաս մոտային օրինակներ 2, 10, 11։

Նոտային օրինակ 5²¹

Ա - նա - նա լու - սո
 Բոլ - խոն Ե - լե
 ա - թ - զակ աք - դար
 Եր - լես Ե - լե
 ա իս քո ծա - վառ
 Ես - լե Ե - լե

3) Մեղեդիների երրորդ խումբը պայմանականորեն անվանել ենք ժողովրդական-եկեղեցական: Այդ մեղեդիները հավասարապես հատուկ են թե՛ եկեղեցու ծեսին, թե՛ ժողովրդական կենցաղին, միաժամանակ ինտոնացիոն տեսակետից ազգակից մեղեդիներն ունեն թե՛ մեկ, թե՛ մյուս ոլորտում՝ հանդես գալով որպես տիպային մեղեդիներ, յուրօրինակ «մայր-եղանակներ»: Այդպիսի տիպային «մայր-եղանակ» ենք համարում «Առաօտ լուսոյ»-ի գեղեցկագույն կանոնացված տարբերակներից մեկը:

Նոտային օրինակ 6²²

Չափազանց հարկ
 Ա - նա - նա լու - սո
 ա - թ - զակ աք - դար
 Եր - լես Ե - լե
 ա իս քո ծա - վառ
 Ես - լե Ե - լե

Վերջինս խիստ մեծ տարբերակը, գրեթե մույնը, առիթ ենք ունեցել գրառելու մաս որպես արտաեկեղացական ամենօրյա առավոտյան երգ-աղոթք²³:

²¹ Տարբերակը՝ Լ. Երանյանի, Հ. Պիկիյանի «Հիմն արևին» գրքից, էջ 107: Գրառվել է Զավախքում (Ախալքալաքի շրջան, գյուղ Տուրքխ), 1970 թ., տեղի բնակիչ Հովհաննես Օհրապյանից (ծնվ. 1900 թ.): Զայնագրությունը և նոտագրությունը՝ Զ. Թազակչյանի:

²² Տարբերակը՝ «Երգը ձայնագրելու ժամագրոց»-ից, էջ 45: Տե՛ս մաս Ն. Թառմիզյան, էջ 211:

²³ Տարբերակը գրառել ենք Երևանում, 1992 թ., Հովհաննես Բաղդասարյանից (ծնվ. 1914 թ.), որի վկայությամբ, իր հայրը՝ Մնացական Պետրոսյանը (Արթիկի շրջանի Հայրենյաց գյուղի բնակիչ, ծնվ.

Նույն տարբերակի իմտոնացիոն ոլորտում են ծավալվում մեր տարբերակներից ևս յոթը՝ մեկը՝ եկեղեցական (տե՛ս մոտային օրինակ 1) և վեցը՝ ժողովրդական, որոնցից է մասնավորապես հետևյալը.

Նոտային օրինակ 724

Հարկ է մշել, որ մմամօրինակ մույնատիպ ազգակից մեղեդիների առկայությունը հատուկ է ոչ միայն «Առաօտ լուսոյ»-ի դիտարկվող մեղեդիական խմբին (ժողովրդական-եկեղեցական): Այն իր տեղն ունի երգի մեղեդիական առաջին (եկեղեցական) և երկրորդ (ժողովրդական) խմբերում մաս: Օրինակ, «Առաօտ լուսոյ»-ի ստորև բերված երկու ազգակից ժողովրդական տարբերակները:

Նոտային օրինակ 825

1894 թ.), սովորություն է ունեցել այն երգելու առավոտները: Նույն տարբերակն իր շիրակի մախիմներից լսել է ման երաժշտագետ-ֆոլկլորագետ Ա. Փափևանյանը:

24 Տարբերակը գրառվել է Աշոցքում (մախիմում՝ Ղուկասյանի շրջան), 1975 թ.: Երգասացը՝ Մուրադյան Գրիշա (Ղազանչի գյուղի բնակիչ, ծնվ. 1894 թ.): Զայնագրությունը և մոտագրությունը՝ Կոմիտասի անվան պետական կոմսերվատորիայի երաժշտական ֆոլկլորագիտության ամբիոնի ձայնադարանից (այսուհետ ԿԳԿ ԵՖԱԶ), մոտագրող՝ Մ. Հովհաննիսյան: Զայնագրության մեջ գրանցված է երգի միայն առաջին տունը:

25 Տարբերակը գրառվել է Աշտարակում, 1974 թ.: Երգասաց՝ Ավագյան Սարգիս (Ուջան գյուղի

Նոտային օրինակ 9²⁶

Ա - ուս տա լու - տա - ի

Մա - զեղ թ ըլ - խա - ի

4) Մեղեդիական վերջին խմբում ընդգրկել ենք այն տարբերակները, որոնց մեղեդիները եզակի են մեր հավաքածուում:

Նոտային օրինակ 10²⁷

Ա - ուս տա լու - տա

Քա - խա լու - տա

Նոտային օրինակ 11²⁸

Ա - ուս տա լու - տա

Քա - խա լու - տա

քնակիչ, ծնվ. 1896 թ.): Ջայնագրությունը և նոտագրությունը՝ ԿԳԿ ԵՖԱՁ, նոտագրող՝ Ա. Դիմոյան:

²⁶ Տարբերակը գրավել է Ախալցխայում, 1970 թ.: Երգասաց՝ Մանուկյան Զմրուխտ (գլուխ Փոքր Պամաճ, ծնվ. 1903 թ.): Ջայնագրությունը և նոտագրությունը՝ ԿԳԿ ԵՖԱՁ, նոտագրող՝ Ռ. Ալոյան:

²⁷ Տարբերակը՝ «Երգը ձայնագրելու ի Ժամագրոց»-ից, էջ 49: Տե՛ս մակ, Ն. Թահմիզյան, Ներսես Օնորիան..., էջ 82:

²⁸ Տարբերակը Ս. Զորավոր եկեղեցուց:

5. Երաժշտության բնույթը: Մեր թե՛ եկեղեցական, թե՛ ժողովրդական տարբերակների տրամադրությունն ընդհանուր առմամբ կարելի է բնորոշել որպես լուսավոր, վերջինիս ամենատարբեր երանգային դրսևորումներով:

ա) խիստ, զուսպ,

Նոտային օրինակ 12²⁹

բ) քնարական, տե՛ս մոտային օրինակ 4,
գ) կայտառ, վառվռում,

Նոտային օրինակ 13³⁰

դ) փառաբանական, երբ «Առաւօտ լուսոյ»-ն հնչում է որպես լուսին, արշալույսին, արևին և դրանց մույնացող, խորհրդանշող Ս. Երրորդությանը մվիրված փառահեղ Օրհներգ,

²⁹ Տարբերակը՝ «Երգը ձայնագրելաք ի Ժամագրոց»-ից, էջ 41, մաս Ն. Թահմիզյան, Ներսես Ծորհալին..., էջ 212, և այլն:

³⁰ Տարբերակը Ս. Զորավոր եկեղեցու գրառումներից, տե՛ս մաս մոտային օրինակ 15:

Նոտային օրինակ 15³⁶

Հատկանշական է, որ այս տարբերակը եկեղեցում կոչվում է «հեղեղյան»³⁷։

7. Մեղեդիական ոճ։ Դիտարկվող տարբերակների հատկանիշներից է վանկի եղանակավորումը մեղեդիական խառը՝ վանկային-անմատիկ ոճով, այսինքն՝ վանկային և անմատիկ մեղեդիական ոճերի հավասար, համագոր զուգակցությամբ (տե՛ս, մոտային օրինակներ 1, 2, 3, 8, 9, 12 և այլն)³⁸։ Միաժամանակ, որոշ տարբերակներում մշված մեղեդիական ոճերի «տեսակարար կշիռն» անհավասար է։ Այսպես, մոտային օրինակ 11-ում գերակշռողը վանկային ոճն է, անմատիկ ոճը հանդես է գալիս ընդամենը տարրերի «կարգավիճակով»։ Իսկ մոտային օրինակ 7-ում ընդհակառակը՝ գերակշռում է անմատիկ մեղեդիական ոճը, զուգորդվելով վանկային մաս զարդոյրում ոճի³⁹ տարրերի հետ։

Նշենք մաս «ամխառն» վանկային ոճի միակ օրինակը (մոտային օրինակ 13)։

Վերջաբան։ «Առաւօտ լուսոյ»-ն հայ հոգևոր երաժշտության առավել կենսունակ մոտիվներից է։ Այն ոչ միայն ընդունված, տարածված և սիրված է հայոց մեջ։ Ինչպես վկայում են ժողովրդական և եկեղեցական երաժշտության ժամանակակից գրառումները, ստեղծվում են երգի մորանոր տարբերակներ։ Ասես հայերի ամեն մի մոր սերունդ իր «Առաւօտ լուսոյ»-ն է երգում, սակայն թվում է, թե քաջ գիտե՞նալով, թե ինչպես ավանդաբար դա պետք է արվի։ Այս իմաստով, կարծում ենք, «Առաւօտ լուսոյ»-ն ազգային երաժշտա-բանաստեղծական մտածելակերպում ունի կայուն, մնացում հատկանիշներով օժտված, բյուրեղացած, տիպային երգային կառույց՝ երգային մոդել, որը փորձեցինք բացահայտել՝ դիտարկելով և տիպաբանելով երգի

³⁶ Տարբերակը գրառվել է Ս. Զորավոր եկեղեցում, Տե՛ս մաս Ն. Թաֆմիզյան, Ներսես Օմորիային..., էջ 237։ Տե՛ս մաս մոտային օրինակ 13։

³⁷ Տեղեկությունը հայտնել է Կ. Հերոյանը։

³⁸ Վանկային կամ սիլաբիկ մեղեդիական ոճը բնորոշվում է մեկ վանկ, մեկ հնչյուն հարաբերությամբ, Ю. Евдокимова, История полифонии, М., 1983, с. 13. Նևմատիկ ոճը՝ վանկ 2-4 հնչյունների հարաբերությամբ, К. Пэрриш, Дж. Оул. Образцы музыкальных форм от григорианского хора до Баха, Л., 1975, с. 9.

³⁹ Տեղիքը Ն. Թաֆմիզյանին է, տե՛ս մրա «Գրիգոր Նարեկացին և հայ երաժշտությունը 5-15 դդ.», Երևան, 1985, էջ 336։ Զարդոյրում կամ մեղիզմատիկ ոճի դեպքում բանաստեղծական տեքստի մեկ վանկը եղանակավորվում է (երգվում է) ծավալում մեղեդիական դարձվածքով։

եկեղեցական, ժողովրդական հին ու նոր 23 տարբերակ: Եզրակացությունները հետևյալն են.

1. «Առաւօտ լուսոյ» երգ-աղոթքը բաղկացած է երաժշտական տներից, որոնք գուցակցվում են բանաստեղծական տների հետ երկու ձևով.

ա. մեկ երաժշտական տուներ մեկ բանաստեղծական տան հարաբերությամբ,

բ. մեկը՝ երկուսի հարաբերությամբ:

2. Երգը ծավալվում է միախառն վանկային-անմատիկ մեղեդիական ոճով:

3. Երգի առանցքը, անկոտրուկ հաստատումն հիմքը՝ վեցամանակ տաղաչափական ձևն է:

4. Այն «մի ու արյուն», մարմին է ստանում «առաւօտ երգերի» ԳԿ ձայնեղանակի ազգակից մեղեդիներով, որոնց շունչ, հոգի և ոգի են հաղորդում կենաց, լույսի, սիրո, բարոյ համաքրիստոնեական վեճ գաղափարները: Ինչպես գրում է Օտորիակիմ՝ դիմելով Ամենաբարձրալիին.

«Ի Քէն, Տէ՛ր, հայցեմ, ի մարդասիրէդ, ինձ բժշկութիւն, լե՛ր կեանք մեռելոյս, լոյս՝ խաւարելոյս, լուծանող՝ ցաւոյս»,

«Սէ՛ր անուն Յիսուս, սիրով Քով ճմլեա՛ սիրտ իմ քարեղէն,

Վասն ցթութեան, վասն ողորմութեան, վերստի՛ն կեցո՛ւ»⁴⁰...

⁴⁰ Աղօթագիրք, Երևան, 1992, էջ 110, 114: